

do zločinu (oběť – pachatel). Tato kniha je tedy spíše „voláním po ne-akci, než po akci ve výše popsaném smyslu“ (s. 176).

Publikace *Prisons, Punishment and the Pursuit of Security* je jedním z důkazů, že po období označovaném jako smrt etnografie vězeňství začíná sociální výzkum této problematiky znovu ožít (a to i v ČR). V knize jsou zdůrazněny tíživé problémy vězeňského systému zasluhující naši pozornost. Otevírá se tím široký prostor pro analýzu alternativního přístupu k trestání a vykonávání každodenní vězeňské praxe. Autorka naznačuje směr, kterým bychom se mohli při přestavbě penálních systémů vydat, ale jde pouze o částečný a zkratkovitý popis, který by stálo za to důkladněji rozvést. V této podobě se jedná o pouhý nástin možné změny, který ale, v podobách současné společnosti, působí poněkud nereálně. Tato kniha je přesto, z mého pohledu, zajímavým pokusem o zhodnocení vězeňského diskurzu kritickou optikou a může se stát inspirativním čtením pro všechny, kteří se o penitenciární sektor zajímají.

Lukáš Dirga

Glenda Tibe Bonifacio, Vivienne SM. Angeles (eds.): Gender, Religion, and Migration: Pathways of Integration
Lanham, Md, Lexington Books 2010, 304 s.

Intersekcionalní přístup ke studiu migrace je považován za jediný přístup, který můžeme zaujmout, pokud chceme opravdu pochopit komplexitu migrační zkušenosti, identity a trajektorií. Náboženství přesto stojí stranou intersekcionalních analýz, často se vejde do pouhého odkazu na migraci jako teologizující zkušenost či náboženství jako inhibitor integrace. Kniha *Gender, Religion, and Migration: Pathways of Integration* se vrací o krok zpět a na intersekcí genderu a náboženství zkoumá integraci rozdílných skupin imigrantů v hostujících společnostech Asie, Pacifiku, Evropy, Latinské Ame-

riky a Severní Ameriky. Publikace představuje výzkumné texty zaměřené na roli genderu a náboženství v integračním procesu z perspektivy antropologie, geografie, mezinárodních studií, náboženských studií, psychologie, sociální práce či ženských studií. Tato multidisciplinární perspektiva, ale i geografické zaměření na západní a ne-západní společnosti, tak nabízí jedinečný a obsáhlý pohled na propojení genderu, náboženství a integrace migrantů, které je při studiu migrace stále ještě často opomíjené.

Sborník vznikl v reakci na ohlas stejnojmenného panelu na *12th International Metropolis Conference* pořádané v říjnu 2007 v Melbourne. Kniha je členěna do šestnácti kapitol, respektive do úvodní kapitoly editorek a patnácti dalších kapitol, které jsou ještě dále rozděleny do sekcí podle světových regionů. V úvodní kapitole představují editorky Glenda Bonifacio a Vivienne Angeles východiska, na kterých je postavena idea celého sborníku. Tím nejdůležitějším je důraz na ústřední pozici náboženství v životech (nejen) migrantů a migrantek a náboženstvím podmíněná genderovanost jejich reality. Ani gender, ani náboženství již nejsou při studiu migrace přehlíženými tématy, naopak, pozornost, kterou jim vědkyně a vědci věnují, stále stoupá, často jsou však studovány jako dvě nezávislé kategorie. Právě intersekcionalní přístup, který propojuje gender, náboženství a migraci, je dle mého názoru největším přínosem sborníku.

V první části sborníku věnované oblasti Asie a Pacifiku nalezneme čtyři texty. Gemma Tulul Cruz vychází zejména z perspektivy interkulturální feministické teologie. Píše o filipínských pomocnicích v domácnostech Hongkongu v kontextu genderované migrace a násilí v jejich životech. Víra a náboženství filipínských migrantek zapojených do globálního řetězce péče (*global care chain*) je podle Cruz jednak zdrojem oprese, neboť odkazuje ženy do pozic pečovatelek zodpovědných za blaho rodiny (vlastní, kterou nechávají na Filipínách,

i cizí, o kterou se starají) a do podřízenosti vůči jejich zaměstnavatelům-mužům, z jejichž strany často čelí sexuálními útokům. Na druhé straně je náboženství nástrojem pro vyjednávání a rezistenci tohoto útlačku.

Hugo Córdova Quero popisuje dynamiku migrace a adaptace katolických Brazilců japonského původu v Kantonském regionu v Japonsku. Quero vychází z odlišných analytických rámců a ukazuje, jak se gender proplétá s náboženskou zkušeností japonských Brazilců a Brazilek. Náboženské komunity v rámci římskokatolické církve v kontextu japonské společnosti reprodukují hetero-patriarchální genderovou dělbu práce a heteronormativitu. Zapojení do chodu a aktivit církve však i přesto znamená pro mnoho migrantek posílení jejich pozice. Ženy svou participací zároveň přispívají k revitalizaci (tomu, co Quero nazývá *faithing*) japonsko-brazilské komunity v Japonsku.

Wafa Chafic analyzuje roli islámských hodnot v integraci muslimských mužů v Sydney. Poukazuje na transformativní potenciál těchto hodnot pro pojetí a chápání občanství. Výsledky dotazníkového šetření a několika *focus groups* demonstrovují, jak negativní atributy spojované s islámem po 11. září 2001 ovlivňují zkušenosti usazování a pocit přináležení muslimských imigrantů v australské společnosti. Kolektivně chápáná zodpovědnost za obraz islámu, vyvěrající právě z muslimských hodnot, povzbuzuje jejich nositele k většímu zapojení do společnosti. Chafic proto argumentuje, že náboženské hodnoty by v případě muslimů měly být nahlíženy jako pozitivní faktory sloužící sociální inkluzi.

Na příběhu dvou indických studentů v Austrálii na cestě do gurdwary (sikhského místa uctívání) demonstrovuje Michiel Baas, jak se představy o genderu a třídě prolínají s významem a funkcí těchto míst uctívání. Indiští studenti směřují do gurdwary často kvůli jídlu zdarma, které nabízí, a také kvůli setkání s ostatními Indý. Baas zkoumá, jak se zde reprodukuje tříd-

ní hierarchie, kterou si imigranti „přinášejí“ z Indie, a jak ovlivňuje jejich současné postavení v indické komunitě v Austrálii.

I studie z Evropy se dotýkají mnoha otázek spojených s náboženstvím. Ve čtyřech kapitolách má čtenář možnost nahlédnout do zkušeností muslimských imigrantů v Německu, Dánsku a Francii, stejně jako pentekostálních vietnamských migrantek v Německu. Synnøve K. N. Bendixen se zaměřuje na druhou a třetí generaci muslimů v Německu a jejich hledání autenticity a individuální identity. Bendixen se táže, zda může být současná muslimská identita způsobem, jakým se jedinec situuje v západní modernitě, spíše než znakem vyhrazování se či nesouhlasu s ní. Na rozhovorech se sunnitskými ženami ukazuje, že obrácení se k islámu nevytváří u druhé a třetí generace muslimů pocit spříznění s jejich tureckým či egyptským dědictvím. Právě naopak, dochází k rozpojení jejich etnické identity (identity jejich rodičů) a identity náboženské a k jejímu opětovnému, individualizovanému ustavení v kontextu německé sociopolitické sféry. Autorka zároveň také zdůrazňuje, jak obtížné je pro mladé muslimky v Německu cítit se jako Němky díky pokračujícímu vykreslování islámu a jeho hodnot v médiích jako nekompatibilních s těmi německými. Stejnou překážku v podobě společenského pojetí islámu jako inkompatibilního s dánskými hodnotami nachází ve své analýze komunitních organizací založených na víře i Helene Pristed Nielsen. Na rozdíl od Německa však autorka nachází odlišné strategie, jak této překážce čelit. Migrantky navenek bagatelizují muslimské kulturní a náboženské dědictví, které nevnímají jako možný prostředek integrace. Na druhé straně mají vyhraněné názory na to, co znamená integrace, a cítí zodpovědnost vyzývat a zpochybňovat v dánské společnosti dominantní koncepcce a diskurzy o muslimské identitě.

Getrud Hüwelmeier vychází z etnografického výzkumu dvou pentekostálních

vietnamských skupin v Německu. Pentekostalismus, ačkoliv chápán jako náboženství reprodukující patriarchální genderové rámce, posiluje pozici žen-migrantek tím, že jim díky flexibilní struktuře umožňuje zapojit se do chodu církve a tím získat nové zkušenosti.

Jamel Stambouli a Sonia Ben Soltane studují propojení mezi poutnickými rituály a obchodními aktivitami francouzských muslimů. I oni zasazují svůj text do kontextu celoevropské debaty o slučitelnosti islámu a evropských hodnot a také francouzské integrační politiky, která svým selháním tlačí imigranty k tomu, aby se více spoléhali na své vlastní komunity. Etnické a náboženské podnikání, které tak vzniká, je strategií, jak vést soběstačný život v souladu s vlastní vírou. Na příkladu byznysu okolo hadždží, poutě do Mekky, autoři ukazují, že ačkoliv viditelnými postavami podnikání jsou muži, ženy jsou aktivně zahrnuty do procesu organizace, a naznačují tak posilování role žen v muslimských migrantských diasporách.

Jediný text třetí části zabývající se regionem Latinské Ameriky se věnuje muslimkám v Brazílii. Cristina Maria de Castro prezentuje pozitivní i negativní aspekty přináležení k islámu na proces integrace imigrantů. Data z jejího výzkumu žen z Libanonu nasvědčují tomu, že úspěšná etnická ekonomika pomáhá zachovat kulturní a náboženské aspekty v kontextu minority a vytváří nástroje pro překonávání diskriminace žen, ale i mužů-migrantů, na pracovním trhu.

Poslední část představuje šest textů z prostředí Severní Ameriky, jednoho z nejčastějších migračních cílů. Krystyna Bleszyńska a Marek Szopski zkoumají polskou katolickou religiozitu a gender ve vztahu k farnostem a farním komunitám v Kalifornii. Na základě dotazníkových šetření a vlastního výzkumu (psychologické i sociologické přístupy) poukazují na vztah deklarativního a performativního přináležení k náboženství a účasti polských mig-

rantů v občanském i sociálním životě v nové zemi. Jejich výzkum zdůrazňuje také otázku udržování a reprodukce polské identity skrze katolickou církev v podmínkách migrace.

Lilian Odera zkoumá dopad náboženské angažovanosti, transnacionálních pout a dalších demografických faktorů na akulturaci keňských migrantů v USA. Z regresní analýzy plyne nejen očekávaný dopad proměnných, jako je věk, délka pobytu či pobytový status, ale zejména pozitivní vliv transnacionálních sítí a náboženské angažovanosti v křesťanských církvích na usazování Keňanů. Autorka dále poukazuje na genderové rozdíly v akulturaci – zatímco muži častěji vyjednávají svou pozici v rámci obou kultur, keňské i americké ženy se snáze začleňují do hostující společnosti právě díky své aktivnější náboženské angažovanosti.

Na jorubské imigrantky z Afriky, tentokrát z Nigérie, se zaměřuje i Abolade Ezekiel Olagoke. Mezikulturní komparativní perspektivou zkoumá vzájemné intersekce etnicity, náboženství a genderu, a odhaluje tak centrální roli jorubských žen při udržování kulturní kontinuity a lokálních komunit. Jorubské náboženství, křesťanství s prvky animismu, navzdory jeho patriarchálním interpretacím dovoluje jorubským ženám zakoušet dostatečnou moc nad svými životy.

Na základě etnografických dat od účastníků poutě překračující mexicko-americké hranice prezentuje Patricia Ruiz-Navarro náboženské praktiky a identity mexických katolíků v USA a vliv imigrantů a grass-root organizací na proměnu americké katolické církve.

Glenda Bonifacio a Vivienne Angeles se věnují dvěma skupinám filipínských imigrantů – ve Philadelphii v USA a v Albertě v Kanadě. Autorky vycházejí z přesvědčení, že jestliže je filipínská migrace genderovaná, bude taková i integrace skrze náboženství. Náboženství migrantů (katoli-

cismus) slouží jako „vstupní bod“ pro integraci do kanadské i americké společnosti. Autorky rovněž poukazují na to, že i v prostředí hostující společnosti se reprodukuje katolicismem silně ovlivněné genderové rámce a představy o genderových rolích.

Posledním textem této části i celého sborníku je stať Connie Oxford, která se zaměřuje na náboženství jako zdroj aktivismu zaměřeného na nelegální migranty. Feministická analýza imigrantů a imigrantek, aktivistů a aktivistek a institucí ukazuje nejen to, jak je ilegální migrace z centrální Ameriky do Arizony strukturována genderem, rasou, třídou i příslušností k národu, ale i to, jak z víry vycházející aktivismus umožňuje jeho aktérům jednat navzdory imigračním zákonům USA.

Ač je sborník poměrně rozsáhlou kolekcí textů osmnácti autorek a autorů, úroveň všech textů je vyvážená a vysoká. V centru zájmu sborníku stojí gender, ne jako doplňková proměnná, ale jako základní metodologické východisko, čímž značně přispívá k dlouhotrvajícím snahám o „gen-

derování“ migračních studií. Tím, že kniha předkládá studie prakticky z celého světa, z různých disciplín a s různým metodologickým záběrem (od případové studie až po průzkum veřejného mínění a regresní analýzu), vykresluje komplexní obraz odlišných cest migrantů k integraci, navzdory jejich příslušnosti ke stejným náboženským tradicím. Zároveň se napříč jednotlivými texty vinou některá společná témata (např. vyšší náboženská aktivita žen a schopnost náboženství poskytnout migrantkám prostředky, které vedou k posílení jejich pozice a často i k lepší integraci), která zdůrazňují „fluiditu a dynamickou povahu náboženství“ (s. 5). Sborník se tak vyhýbá dichotomické rétorice „buď/anebo“, která často nahlíží náboženství buď jako prostředek integrace, anebo jako její překážku. Naopak odhaluje mnohost a genderovou podmíněnost cest k integraci, které vytvářejí stejné náboženské tradice, „přenesené“ v důsledku migrace do odlišných sociokulturních kontextů.

Denisa Sedláčková